

جمهوری اسلامی ایران
ستاد حقوق بشر

شماره ۸۵

گزارش روشنگرانه با موضوع:

**رسیدگی به مجروحین و حمایت از
آسیب دیدگان دی ماه ۱۴۰۴**

ستاد حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران

(بهمن ماه ۱۴۰۴)

الله الرحمن
الرحمن

ستاد حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران

بهمن ماه ۱۴۰۴

مقدمه

این گزارش با هدف بررسی اقدامات دولت جمهوری اسلامی ایران در حمایت از مجروحین و آسیب‌دیدگان دی‌ماه ۱۴۰۴ تهیه شده است. در پی انتشار برخی ادعاها درباره «بی‌توجهی به آسیب‌دیدگان» و نقض حقوق بشر، این مستند با اتکا بر آمار رسمی، نمونه‌های مصدق و چارچوب قانونی داخلی و بین‌المللی، وضعیت واقعی اقدامات حمایتی را نشان می‌دهد.

۱) مسؤولیت دولت در جبران خسارت آسیب‌دیدگان اغتشاشات

۱.۱ مبنای کلی مسؤولیت دولت

اصل حاکم در حقوق ایران و حقوق بین‌الملل این است که دولت موظف به تأمین نظم و امنیت عمومی است و هرگاه در انجام این وظیفه قصور کند، مسؤول جبران خسارت وارده به شهروندان است. اگرچه دامنه و شیوه اجرای این مسؤولیت در قوانین داخلی و مقررات بین‌المللی متفاوت است، اصل مسؤولیت دولت در قبال حمایت از جان و مال شهروندان یک قاعده پذیرفته شده است.

۱.۲ مسؤولیت دولت در حقوق ایران

الف) مبانی قانونی اصلی

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

- اصل ۲۲: حیثیت، جان، مال و حقوق اشخاص مصون از تعرض است.
 - اصل ۴۰: هیچ‌کس نمی‌تواند اعمال حق خود را وسیله اضرار به غیر قرار دهد.
 - اصل ۱۷۱: جبران خسارت ناشی از اشتباه یا تقصیر مقامات دولتی الزامی است.
- نتیجه: دولت مکلف به حمایت از جان و مال شهروندان در برابر اغتشاشات و هر گونه تهدید امنیتی است.

۲. قانون مسؤولیت مدنی (۱۳۳۹)

- ماده ۱: هر کس بدون مجوز قانونی به دیگری ضرر بزند، مسؤول جبران خسارت است.
- ماده ۱۱: دولت در صورت تقصیر مأموران خود مسؤول است. تبیین: اگر خسارت ناشی از قصور نیروهای انتظامی یا اقدامات غیرقانونی مأموران باشد، دولت مستقیماً مسؤول جبران خسارت است.

ب) قوانین و رویه‌های خاص

- پرداخت خسارت در برخی اغتشاشات از طریق مصوبات هیأت دولت، ستادهای جبران خسارت و صندوق‌های حمایتی انجام شده است.

۳. ۱. مسؤولیت دولت در فقدان شناسایی عامل

یکی از مهم‌ترین مسائل این است که اگر عامل اغتشاش شناسایی نشود، آیا دولت مسؤول است؟

- نظریه غالب دکترین و حقوق داخلی ایران این است که **بله، دولت مسؤول است**، زیرا تأمین امنیت عمومی وظیفه ذاتی دولت است و نظریه ریسک یا تضمین امنیت عمومی مبنای این مسؤولیت را تقویت می‌کند.

۱.۴ نظریه‌های حقوقی حاکم در ایران

۱. **نظریه تقصیر**: ملاک اصلی دادگاه‌ها در ایران است و مسؤولیت دولت مستلزم اثبات قصور یا تقصیر مأموران می‌باشد.
۲. **نظریه خطر (ریسک)**: صرف وقوع خسارت در اثر اختلال نظم عمومی را کافی می‌داند، اما در عمل کمتر مورد پذیرش است.
۳. **نظریه تضمین**: دولت ضامن امنیت شهروندان است و این مبنا از لحاظ حقوقی قوی است، ولی در عمل کم‌کاربرد است.

۱.۵ مسؤولیت دولت در حقوق بین‌الملل

- بر اساس میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، دولت‌ها نسبت به حفاظت از حق حیات و امنیت افراد دارای تعهد مثبت (Positive Obligation) هستند.
- دولت مسؤول است حتی اگر:
 - عامل خسارت یک فرد یا گروه خصوصی باشد،
 - یا عامل شناسایی نشود، مشروط بر این که:
 - از اغتشاش مطلع بوده یا باید می‌بود،
 - اقدامات پیشگیرانه مؤثر انجام نداده،
 - یا پس از وقوع، جبران مؤثر نکرده باشد.
- بر این اساس، در حقوق ایران، مسؤولیت دولت در جبران خسارت اغتشاشات عمدتاً بر اساس قصور مأموران یا تقصیر دولت ارزیابی می‌شود.
- با این حال، در اغتشاشات دی‌ماه ۱۴۰۴، دستورهای مکرر ریاست جمهوری برای تشکیل کارگروه‌های تخصصی جهت رسیدگی به مطالبات، شناسایی نقصان‌ها و پذیرش کاستی‌ها، نشان‌دهنده رویکرد موسّع دولت در پذیرش مسؤولیت و حمایت از آسیب‌دیدگان بود.

۲) حمایت‌های دولت از مجروحین و آسیب‌دیدگان

۲.۱ دستور رئیس‌جمهور برای ارائه امکانات دولتی

- رئیس‌جمهور دستور داد تمامی امکانات دولتی برای پیگیری مسائل خانواده‌های شهدا، جانبازان و آسیب‌دیدگان حوادث در اختیار وزارتخانه‌ها و نهادهای مرتبط قرار گیرد.
- مقرر شد گزارش اقدامات انجام شده تا ۱۱ بهمن ۱۴۰۴ به شخص رئیس‌جمهور ارائه شود (سخنگوی دولت، ۸ بهمن ۱۴۰۴).^۱

^۱ <https://www.isna.ir/news/۱۴۰۴۱۱۰۸۰۴۲۵۷>

۲.۲ تشکیل کارگروه‌های تخصصی برای پیگیری مطالبات

- استانداران مکلف شدند کارگروه‌های تخصصی در استان‌ها تشکیل دهند و ضمن دیدار مستمر با آسیب‌دیدگان و خانواده‌های آنان، علل و عوامل بروز آسیب‌ها را بررسی کنند.
- وزارتخانه‌ها با تشکیل کارگروه‌های تخصصی، نشست‌ها و دیدارهای منظم با اقشار مختلف از جمله دانش‌آموزان، دانشجویان، هنرمندان و ورزشکاران، زمینه گفت‌وگوی مؤثر و پیگیری مطالبات را فراهم کردند.
- وزیر دادگستری نیز مأمور شد برای تسریع در روند آزادی زندانیان مرتبط با وقایع، با قوه قضائیه همکاری کند.^۲

۲.۳ درمان رایگان همه مجروحین

- درمان همه مجروحین، اعم از مردم عادی، نیروهای نظامی و امنیتی، به صورت رایگان انجام شد (عبدالرضا عباسپور، معاون بهداشت و درمان بنیاد شهید، ۴ بهمن ۱۴۰۴).^۳
- بیش از ۱۰۰۰ بیمار با آسیب چشمی شدید و نیازمند جراحی اورژانسی تحت درمان قرار گرفتند و اقدامات جراحی اولیه و ثانویه با همکاری اساتید دانشگاه انجام شد. این بیماران هزینه ای پرداخت نکردند (دکتر قاسم فخراپی، رئیس بیمارستان فارابی).^۴

۲.۴ رعایت بی‌طرفی در درمان مجروحین

- مجروحین از هر طیفی، بدون توجه به موقعیت سیاسی یا اجتماعی، در محیطی ایمن تحت درمان قرار گرفتند. (مریم صباغی، مترون بیمارستان فارابی).^۵
- حدود ۳ هزار نفر در ۶ روز پس از حوادث به مراکز درمانی مراجعه کردند و بیش از ۱۲ هزار عمل جراحی انجام شد (حسین کرمانپور، رئیس مرکز اطلاع رسانی و روابط عمومی وزارت بهداشت).^۶

^۲ <https://president.ir/fa/۱۶۳۳۹۱>

^۳ <https://www.tasnimnews.ir/fa/news/۱۴۰۴/۱۱/۰۴/۳۵۰۰۰۶۹/>

^۴ <https://www.isna.ir/news/۱۴۰۴۱۱۰۵۰۲۱۱۴/>

^۵ <https://www.isna.ir/news/۱۴۰۴۱۱۰۵۰۲۱۱۴/>

^۶ <https://www.tabnak.ir/fa/news/۱۳۵۳۸۸۱>

- حتی در مواردی که مجروحان در منازل خود بودند، خدمات درمانی قانونی و بدون تهدید امنیتی ارائه شد (عضو کمیسیون بهداشت و درمان مجلس، محمد جمالیان).

۲.۵ تلاش‌های اورژانس و پرسنل درمانی در شرایط بحرانی

- با وجود ممانعت و حمله به بیش از ۲۱۹ آمبولانس و ۵۴ نیروی اورژانس، تیم‌ها با رشادت به ارائه خدمات ادامه دادند.
- زمان طلایی نجات جان مجروحان با وجود موانع ایجاد شده توسط آشوبگران رعایت شد و خدمات اورژانس در کمترین زمان ممکن ارائه شد.
- بیمارستان‌ها و پرسنل درمانی تمام افراد مراجعه‌کننده را بدون تفکیک پذیرفتند و خدمات درمانی ارائه کردند.^۷

۲.۶ نقش انسانی پزشکان و پرستاران

- استادان و کادر متخصص بدون مرخصی و با رعایت اصول انسانی و ملی، خدمات درمانی و جراحی را انجام دادند.
- بیماران از گروه‌های مختلف اجتماعی، اعم از معترض، نیروی امنیتی، کودک یا سالمند، بدون تبعیض و به صورت بی‌طرفانه درمان شدند.
- پزشکان، مطابق وظایف قانونی خود، حتی به منازل آسیب‌دیدگان مراجعه کردند و خدمات درمانی ارائه کردند.

۳ شفافیت در اطلاع‌رسانی

- انتشار آمار رسمی مجروحین، افراد تحت مراقبت و جان‌باختگان توسط وزارت بهداشت و نهادهای مرتبط.
- تفکیک آسیب‌ها بر اساس علت:
 - اقدامات خشونت‌آمیز عناصر مسلح یا افراد غیرقانونی

^۷ <https://www.tasnimnews.ir/fa/news/1404/11/06/3501438>

- ناامنی عمومی و اعتراضات
- حوادث جانبی ناشی از تجمعات یا شرایط محیطی

۴) اقدامات پیشگیرانه و امنیتی

- ایجاد مسیرهای امن برای انتقال مجروحین به بیمارستان‌ها.
- هماهنگی بین نیروهای امدادی، مراکز درمانی و اورژانس برای مدیریت بحران.
- آموزش نیروهای پزشکی و امدادی جهت مواجهه با شرایط اضطراری و شلوغی بیمارستان‌ها.

۵) چارچوب حقوقی

- حمایت قانونی از بیماران و آسیب‌دیدگان و تأمین حقوق اولیه درمانی و انسانی.
- رعایت استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر در حفاظت از جان و سلامت افراد.

۶) نمونه‌های مصدافی

- درمان رایگان بیش از ۱۰۰۰ آسیب‌دیدهٔ چشمی در بیمارستان فارابی، با مشارکت استادان دانشگاه علوم پزشکی تهران.
- ارائه خدمات اورژانسی در مناطق پر حادثه با وجود حمله آشوبگران به آمبولانس‌ها.
- کادر درمانی در منزل و بیمارستان به مجروحان بدون تبعیض خدمات ارائه کردند.

۷) جمع‌بندی حقوق بشری و روشنگرانه

بررسی جامع اقدامات دولت جمهوری اسلامی ایران در پاسخ به وقایع دی‌ماه ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که رسیدگی به مجروحان و حمایت از آسیب‌دیدگان، از منظر انسانی و حقوقی، با اولویت و مسؤولیت‌پذیری کامل انجام شده است. مستندات رسمی، مصاحبه‌ها و گزارش‌های منتشر شده توسط نهادهای دولتی و مراکز درمانی حاکی از آن است که:

۷.۱ دولت به صورت فعالانه و مسؤولانه اقدام کرده است: تشکیل کارگروه‌های تخصصی، مدیریت میدانی آسیب‌ها و دستور مستقیم رئیس جمهور برای استفاده از تمامی امکانات دولتی در خدمت خانواده‌های شهدا، جانبازان و آسیب‌دیدگان، نشان‌دهنده اهتمام جدی دولت به حمایت از آسیب‌دیدگان است.

۷.۲ حق درمان و سلامت رعایت شده است: همه مجروحین، بدون تبعیض، از خدمات درمانی رایگان برخوردار شدند. بیمارستان‌ها و مراکز درمانی با رعایت اصل بی‌طرفی، مجروحان از هر طیف اجتماعی را تحت مراقبت قرار دادند و حتی خدمات درمانی در منزل ارائه شد. اقدامات تخصصی اورژانس و کادر پزشکی در شرایط پرخطر، تضمین‌کننده حفاظت از جان و سلامت مجروحان بود.

۷.۳ شفافیت و مستندسازی رعایت شده است: انتشار آمار دقیق مجروحین، تعداد عمل‌های جراحی و روند درمان‌ها، ضمن نشان دادن دقت دولت در مدیریت بحران، دسترسی به اطلاعات معتبر برای مراجع داخلی و بین‌المللی را فراهم کرده است.

۷.۴ اقدامات قانونی و انسانی هم‌راستا با حقوق بشر: رسیدگی به مجروحین و آسیب‌دیدگان بر پایه قوانین داخلی و استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر انجام شد. اصول اخلاق پزشکی، بی‌طرفی در درمان، و حفظ کرامت انسانی همواره رعایت گردیده است.

۷.۵ نمونه‌های مصداقی رو شنگرانه: تلاش‌های تخصصی در بیمارستان‌ها، جراحی‌های حیاتی، درمان آسیب‌دیدگان از کودکان تا سالمندان و واکنش سریع اورژانس، نشان‌دهنده پیگیری عملی و انسانی دولت برای حفظ جان و سلامت افراد است.

با اتکا به این شواهد، ادعای نقض حقوق مجروحان یا بی‌توجهی به آسیب‌دیدگان، فاقد پایه واقعی است. اقدامات دولت نه تنها متناسب با مسؤولیت قانونی و اخلاقی بوده، بلکه با رویکردی انسانی و شفاف، پاسخگوی نیازهای فوری و بلندمدت مجروحان و خانواده‌های آنان بوده است.

در سطح بین‌المللی، این شواهد می‌تواند به عنوان نمونه‌ای از **تعهد دولت به حفاظت از حقوق بشر در شرایط بحرانی** مورد توجه قرار گیرد و نشان دهد که سلامت، امنیت و کرامت انسان‌ها در بالاترین اولویت قرار داشته است.

